

Dr Stojan CIGOJ: TEORIJA OBLIGACIJA — opšti deo,
ČZ »Uradni list SR Slovenije«, Ljubljana, 1981. god.

Naša obligaciono-prava literatura obogaćena je novim delom »TEORIJA OBLIGACIJA« dr Stojana Cigoja, profesora Pravnog fakulteta u Ljubljani. Ovom knjigom dr S. Cigoj upotpunjuje svoj izuzetno bogat naučnički opus (po kazivanju prof. dr S. Perovića radi se o preko 250 publikovanih naučnih jedinica u zemlji i inostranstvu). Da se samo podsetimo najznačajnijih radova ovoga autora: 1976. godine, kao sinteza ranijih izdanja i na bazi nacrtu Zakona o obligacionim odnosima, objavljeno je na preko 1.200 stranica kapitalno delo »OBLIGACIJE — SPLOŠNI DEL«, koje je danas apsolutno nužno svima onima koji se bave naukom obligacionog prava. Posebni deo obligacionog prava autor je obradio u knjizi »KONTRAKTI IN REPARACIJE« (450 stranica), čije se prvo izdanje pojavilo 1973. godine. Na taj način zaokružen je sistem obligacionog prava pre donošenja i stupanja na snagu Zakona o obligacionim odnosima. Dr Cigoj se posebno bavi materijom štete kao izvorom obligacija i na tom planu je napravio izuzetno uspešan i jedinstven (pionirski) pokušaj u našoj zemlji da ovu materiju predstavi kao potencijalnu granu pravnog sistema u knjizi »OŠKODNINSKO PRAVO JUGOSLAVIJE«, koja je objavljena 1972. godine na 760 stranica. Neposredno posle stupanja na snagu Zakona o obligacionim odnosima, krajem oktobra 1978. godine, pojavio se u nas prvi po vremenu komentar toga Zakona pod naslovom »OBLIGACIJSKA RAZMERJA« (920 stranica). U našoj naučnoj javnosti nisu mogli da ostanu nezapaženi prilozi autora u tako značajnim publikacijama kao što su ENCIKLOPEDIJA IMOVINSKOG PRAVA I PRAVA UDRUŽENOG RADA (»Službeni list SFRJ«, Beograd 1978. godine) — u tomu I detaljno je obrađena građanska odgovornost (394—534) i KOMENTAR ZAKONA O OBLIGACIONIM ODNOSIMA (»Savremena administracija«, Beograd 1980. godine) — delovi koji se odnose na predmet, osnov i mane volje u ugovoru (145—207), štetu (401—508), sticanje bez osnova i poslovodstvo bez naloga (550—594). Pored navedenog dr Cigoj je i autor udžbeničkih dela za predmete MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO i POMORSKO PRAVO JUGOSLAVIJE, koje takođe predaje na svom fakultetu.

Primena Zakona o obligacionim odnosima u praksi nužno je prozurokovala potrebu da autor uskladi svoj sistem obligacionog prava sa nastalim promenama. Zato se on latio toga posla sa namerom da napiše dve knjige »TEORIJA OBLIGACIJA« kao opšti deo i »INSTITUCIJE OBLIGACIJA« kao posebni deo. Knjige su namenjene studentima pravnih

nauka, kao i za potrebe prakse, a naslanjaju se na izvorno delo »OBLIGACIJE« iz 1976. god. Knjige su zamišljene, kako sam autor kaže u predgovoru prve, kao sistem opšteg obligacionog prava u teoriji, sudstvu i uporednom pravu.

Pred nama se sada nalazi prva knjiga toga sistema »TEORIJA OBLIGACIJA« splošni del (500 stranica), koja je podeljena na 12 delova ili poglavlja.

U prvom delu koji nosi naziv OBLIGACIJA I OBLIGACIONI ODNOS autor izlaže pojam obligacije, njeno mesto u pravnom sistemu i razvojne perspektive sa posebnim osvrtom na socijalistički sistem i današnje tendencije u obligacionom pravu. Posebno je obrađen odnos obligacija na jednoj strani i samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora na drugoj. Drugi deo posvećen je IZVORIMA OBLIGACIONIH PRAVA (savezno i republička zakonodavstva, običajno pravo, usus fori, moral i međunarodni izvori).

NAČELA OBLIGACIONOG PRAVA analiziraju se u trećem delu. Dr Cigoj tu ima pristup koji se dosta razlikuje od stavova drugih autora. Obrađuju se načelo slobode uređenja obligacionih odnosa, načelo poverenja u prometu i načelo morala u obligacionim odnosima. Poseban akcenat je stavljen na ovo treće načelo koje otvara pitanja koja su pravila moralna pravila, koja je njihova sadržina, i koliki je uticaj tih pravila na pravo, kao i kakav je njihov odnos prema pravnim pravilima. U svome odgovoru autor daje pojam morala, izlaže sankcije za kršenje moralnih načela u jugoslovenskom pravu, daje sadržinu moralne norme, a zatim detaljno iznosi primere nemoralnog ponašanja, koji su sankcionisani. Na kraju poglavlja autor razmatra odnos između moralne i pravne norme i pri tome ukazuje na: a) moralne norme na koje se pravo poziva, b) moralne norme koje nisu kao takve označene u pravu, a imaju uticaj na njega i c) konflikt između raznih moralnih normi.

Cetvrti deo posvećen je VRSTAMA I PODELI OBLIGACIJA. Predlažu se sledeći kriteriji: a) izvor obligacija, b) zaštita obligacija, c) pravni osnov (kauza), d) način ispunjenja i e) predmet ispunjenja. Posebno je obrađen pojam kauze. Autor smatra da je kauza neposredni uzrok obligacije i ističe da je u teoriji sporno šta se smatra neposrednim uzrokom i pored saglasnosti da on mora biti odlučujući, kvalificirani cilj. Rešenja se tražne na terenu prava, ekonomije, psihologije. Iz činjenice da većina ugovora ima unapred određen ekonomski cilj mnogi su skloni (prvenstveno prof. Gams) da kauzu shvate i tumače kao ekonomski cilj. Autor pobija takvo shvatanje i ističe da splet uzroka može da se javi kao kauza (ne samo ekonomski). Glavno je da pravo ili stranke neki od tih uzroka podignu na nivo bitnog elementa pravnog posla, koji mora da postoji kako u trenutku zaključenja tako i u fazi ispunjenja ugovora. Autor izlaže klasičnu teoriju o kauzi, kao i moderne teorije o subjektivnoj i objektivnoj kauzi.

U petom poglavlju govori se o STRANKAMA I ZASTUPNICIMA U OBLIGACIONIM ODNOSIMA. Najpre se govori o strankama, a zatim se detaljno izlaže zastupništvo. Ovde su svrstani i obligacioni odnosi u kojima se javlja više osoba: više poverilaca ili više dužnika (nedeljive i razdeljene obligacije, aktivne i pasivne solidarne obligacije, kolektivne

obligacije), kao i obligacije gde se treća lica nalaze u položaju učesnika obligacionog odnosa (ugovori u korist trećih lica i ugovori na teret trećih lica)

Najobimniji je šesti deo knjige koji se odnosi na NASTANAK OBLIGACIJA. U prvom odseku autor izlaže pojam, razvoj i vrste obligacionih ugovora, a u drugome se bavi pretpostavkama za zaključenje ugovora (sposobnost, volja, mogućnost i dopuštenost, forma i samo zaključenje obligacionog ugovora). Detaljno su obrađeni nedostaci volje sa posebnim naglaskom na zabludi kao najznačajnijem nedostatku. Sledi izlaganje jednostranih pravnih poslova — najpre opšti teorijski pogledi, a zatim razrada javnog obećanja nagrade i hartija od vrednosti.

Izuzetan značaj posvećen je odseku u kome se govori o ŠTETI — kao izvoru obligacionih odnosa. Autor najpre izlaže razlike između ugovorne i vanugovorne odgovornosti, kao i odnos između odgovornosti za štetu i krivične odgovornosti. Sledi objašnjenje uslova za nastanak odgovornosti za štetu: a) protivpravnost, b) krivica, c) šteta i d) uzročna veza. Što se tiče protivpravnosti istaknuta su posebna pravila o zaštiti prava, načelo o pravno zaštićenim interesima, pravila autonomnog prava organizacija udruženog rada. Naglašeno je da je protivpravno i kršenje pravila određenih dogovorom stranaka, kao i kršenje moralnih normi i samopomoć kada nije dozvoljena. Odgovarajuća pažnja posvećena je vrstama odgovornosti sa akcentom na objektivnoj odgovornosti koja sve više dobija na značaju (pojam, prihvatanje objektivne odgovornosti, objektivna odgovornost za štetu koja proizilazi iz stvari ili radnji, isključenje objektivne odgovornosti za stvari, objektivna odgovornost za radnje drugih). Treba napomenuti da autor odgovornost za radnje drugih tretira kao objektivnu odgovornost (odgovornost za radnje radnika i pomoćnika, odgovornost za vojnike, odgovornost za poslovno nesposobne osobe i odgovornost za zastupnike). Na terenu štete smatramo da je potrebno ukazati na autorova razmatranja pitanja neimovinske štete (smrt ili oštećenje zdravlja, telesni i duševni bol, napor zbog lečenja rođaka, šteta koja nastaje povredom ličnih prava). Uzročna veza između štetnikove radnje i štete kao posledice predstavlja jedan od najtežih pravnih (i ne samo pravnih) problema. Autor analizira vrste teorija o uzročnoj vezi, pasivnost i aktivnost uzroka, delovanje više uzroka odjednom, delovanje više uzroka sukcesivno i uzročnu vezu u pogledu buduće štete. Zatim se autor bavi načinima naknade štete, utvrđivanjem njenog iznosa i obimom naknade štete. Što se tiče iznosa štete ukazuje se na uticaj valute i vremena na njeno utvrđenje, a kod pitanja obima naknade štete uzete su u obzir sve okolnosti (unutrašnje i spoljašnje) koje utiču na njegovo povećanje, odnosno smanjenje. U okviru ovoga poglavlja adekvatno su obrađeni i instituti nezvanog vršenja tuđih poslova i neosnovanog obogaćenja.

Sedmi deo posvećen je DEJSTVU OBLIGACIJA sa posebnim osvrtom na ispunjenje kao najznačajnije dejstvo. Obrađeni su pojam i značaj ispunjenja, pravna priroda ispunjenja, subjekti ispunjenja, predmet, mesto, vreme i način ispunjenja, dokazi i dejstvo ispunjenja. Zatim slede dužnička i poverilačka docnja, odgovornost za pravne i fizičke nedostatke stvari i otežanost ispunjenja dužnikove obaveze zbog promjenjenih okolnosti.

U delu o PRENOSU OBLIGACIJA govori se produbljeno o cesiji preuzimanju duga i asignaciji. U devetom delu OBEZBEĐENJE OBLIGACIJA izlažu se sredstva obezbeđenja: 1) jemstvo, 2) zaloga, 3) kaucija, 4) pravo zadržavanja, 5) kapara, 6) ugovorna kazna, 7) predujam (avans) i 8) zadržavanje prava svojine. Deseti deo PROMENA OBLIGACIJE odnosi se na pravila kojima se regulišu poravnanje i zastarelost. PRESTANKOM OBLIGACIJA autor se bavi u jedanaestom delu knjige. Najpre se ukazuje na normalne i izuzetne načine prestanka. Zatim se izlaže prestanak obligacija po volji obeju stranaka: zamena ispunjenja (DATIO IN SOLUTUM), novacija, oproštaj duga i dvostrani raskid. Zatim slede slučajevi prestanka obligacija po volji jedne stranke: kompenzacija, deponovanje sudu, javna prodaja i jednostrani raskid. Poseban način je prestanak po sili zakona (ipso iure). U ovu kategoriju spada konfuzija, prestanak subjekta obligacije i prestanak poveriočevog interesa. U završnom delu knjige autor se bavi STEČAJEM.

Na kraju, treba da istaknemo da novo delo prof. dr S. Cigoja predstavlja jedinstvo sa njegovim prethodnim radovima, a ukupni doprinos autora jugoslovenskoj pravnoj teoriji i praksi je od ogromnog značaja.